

TÜRKİYE'DE YAPILAN CERRAHİ HEMŞİRELİĞİ DOKTORA TEZLERİNDE HEMŞİRELİK MODEL VE KURAMLARININ KULLANIMI

Keriman Yıldız¹, Serpil Yüksel²

¹Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Yaşlı Bakım Programı, Karaman, Türkiye.

<https://orcid.org/0000-0001-8318-798X>

²Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Konya, Türkiye.

<https://orcid.org/0000-0001-6881-8288>

ÖZ

Hemşirelik model ve kuramları hemşirelik hizmetlerinin yürütülmesinde hemşirelere rehberlik etmekte, hemşirelik bakımında standart oluşturmakta ve hemşireliğe özgü araştırmalara yön vermektedir. Bu nedenle, hemşirelik araştırmaları, hemşirelik kuram ve modellerini test etme ve geliştirmeye odaklanarak hemşirelik bilimine katkı sağlamalıdır. Yapılan çalışmalar Türkiye'de kuram ve model kullanılarak yapılan araştırmalara sıklıkla lisansüstü tez çalışmalarında yer verildiğini ortaya koymuştur. Bu araştırmada, kuram veya model kullanılan Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tezlerini incelemek, kullanılan kuram ve modelleri belirlemek amaçlandı. Tanımlayıcı tipteki bu çalışma 15 Mart-15 Mayıs 2021 tarihleri arasında yapıldı. Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tezlerine Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden ulaşıldı. Araştırmanın evrenini 1992-2021 yılları arasında Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı'nda yürütülmüş 161 tez oluşturdu. Tam metnine ulaşılamayan 7 tez, başlığında veya özetinde kuram veya model kullanımı belirtilmeyen 140 tez araştırma dışında bırakıldı. Araştırma kapsamında 14 tez incelendi. 1992-2021 yılları arasında Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği alanında tamamlanmış 154 doktora tezinden %9.1'inde (n= 14) model kullanıldığını belirlendi. Model kullanılan Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tez sayısının 2013 (n= 3), 2016 (n= 3) ve 2018 (n= 3) yıllarında daha fazla olduğu saptandı. En yaygın kullanılan modellerin Roy Uyum Modeli (%50, n=7) ve Günlük Yaşam Aktiviteleri Modeli (%15, n=2) olduğu belirlendi. Tezlerde kullanılan diğer modellerin, Vaka Yönetimi Modeli, Orem'in Öz Bakım Modeli, Güçlü Yönlere Dayalı Bakım Modeli, ADDIE Tasarım Modeli ve L.E.A.R.N.S. Modeli olduğu saptandı. Araştırma bulguları, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tez çalışmalarında kuram ve model kullanımının istenik düzeyde olmadığını ortaya koydu.

Anahtar Kelimeler: Cerrahi hemşireliği, doktora, kuram, model, tez

USE OF NURSING MODELS AND THEORIES IN SURGICAL NURSING PHD DISSERTATIONS IN TURKEY

ABSTRACT

Nursing models and theories guide nurses in conducting nursing services, create a standard in nursing care and direct research specific to nursing. Therefore nursing studies focus on testing and developing nursing theories and models and contribute to nursing science. The studies have revealed that postgraduate dissertation studies often include research conducted by using theories and models in Turkey. This study aimed to examine the Surgical Diseases Nursing PhD dissertations used in theories or models and determine the theories and models used. We conducted the descriptive study between 15 March and 15 May 2021. We reached the Surgical Nursing PhD dissertations via the Council of Higher Education National Dissertation Center. The target population of the study comprised 161 dissertations conducted in the Department of Surgical Diseases Nursing from 1992 to 2021. We excluded seven dissertations whose full text was not available and 140 dissertations not specifying the theory or model use in their title or abstract from the study. We examined 14 dissertations within the scope of the study. We determined that 9.1% (n=14) out of 154 PhD dissertations completed in the area of Surgical Diseases Nursing from 1992 to 2021 had used models. The number of surgical nursing PhD dissertations using models was higher in 2013 (n=3), 2016 (n=3) and 2018 (n=3). We found that the most commonly used models were the Roy Adaptation Model (50%, n=7) and the Daily Life Activities Care Model (15%, n=2). Other models used in dissertations were the Case Management Model, Orem's Self-care Model, Strong Aspects-Based Care Model, ADDIE Design Model and the L.E.A.R.N.S. Model. The study findings revealed that the use of theories and models in Surgical Diseases Nursing PhD dissertations is not adequate.

Keywords: Surgical nursing, PhD, theory, model, dissertation

İletişim/Correspondence

Keriman Yıldız

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü

E-posta: kerimanyildiz.ky70@gmail.com

Geliş tarihi/Received: 11.01.2022

Kabul tarihi/Accepted: 23.02.2022

DOI:10.52881/gsbdergi.1082725

GİRİŞ

Hemşirelik model ve kuramları hemşirelik hizmetlerinin yürütülmesinde hemşirelere rehberlik etmekte, hemşirelik bakımında standart oluşturmakta ve hemşireliğe özgü araştırmalara yön vermektedir.¹⁻³ Hemşirelik kuramlarının çoğunluğu Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştirilmiştir.⁴ Her bir kuram ve model hemşirelik disiplinine farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır.⁵ Amerikan Hemşireler Birliği (ANA) 1965 yılında teori gelişimini mesleğin gelişiminde birincil faktör olarak bildirmiş ve 1970'lerde basılmış olan bu kuramlar hemşirelik müfredatının teorik temellerini oluşturmuştur.⁶ Türkiye'de hemşirelikte kuram ve model kullanımı ile ilgili dersler genellikle doktora eğitimi sırasında verilmektedir.^{3,7} Bu nedenle, kuram ve model kullanılarak yapılan araştırmalara daha çok lisansüstü tez çalışmalarında rastlanmakta olup, klinik alanda model kullanımının sınırlı olduğu görülmektedir.^{6,8}

Türkiye'de 1984-2007 yılları arasında tamamlanmış hemşirelik yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının incelendiği bir çalışmada, model geliştirme ve bir modele dayandırılan çalışmaların oranı yüksek lisans tezlerinde %1.5, doktora tezlerinde %2.2'dir.⁹ Hemşirelik araştırmalarında daha çok tanımlayıcı çalışmaların yapılması, kuram ve model kullanımının az olması, bilimselleşmede önemli bir sorundur.¹⁰ Kuramlar vurgulanmadıkça, hemşirelik biliminden sessizce silinebileceği konusunda uyarıda bulunan araştırmacılar vardır.¹¹ Hemşirelikte teori ve model kullanımı üzerine yapılan nitel bir çalışmada, hemşireler, kuram ve modellerin, öğrenme sürecine katkı sağladığını, bakımda standardizasyon sağladığını, araştırma yapma bilincini

geliştirdiğini, özerkliği arttırdığını ve mesleki algılarını olumlu yönde değiştirdiğini ifade etmişlerdir.³ Aynı çalışmada, hemşirelerin %66.7'sinin, örgün eğitimde kuram ve model ile ilgili ders almadığı, kuram veya model kullanmadığı, hiçbirinin kuram ve model ile ilgili herhangi bir bilimsel etkinliğe katılmadığı belirlenmiştir.³ Kuram ve model kullanımı hemşireliği görünür kılmada önemli olup, bilgi geliştirmedeki rolü son zamanlarda daha da önem kazanmıştır.^{5,12} Bu nedenle, hemşirelik araştırmaları, hemşirelik kuram ve modellerini test etme ve geliştirmeye odaklanarak hemşirelik bilimine katkı sağlamalıdır.⁵ Hemşireler, cerrahi girişim öncesi, sırası ve sonrası dönemde, hemşirelik kuramlarının insan, çevre, sağlık/hastalık ve hemşirelik kavramlarından oluşan dört metaparadigması çerçevesinde, hem hasta birey hem de ailenin fiziksel ve psikolojik gereksinimlerinin karşılandığı hemşirelik bakımını planlayabilmelidir.¹³⁻¹⁵ Bu çalışmada, kuram veya model kullanılan Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tezlerini incelemek, kullanılan kuram ve modelleri belirlemek amaçlandı.

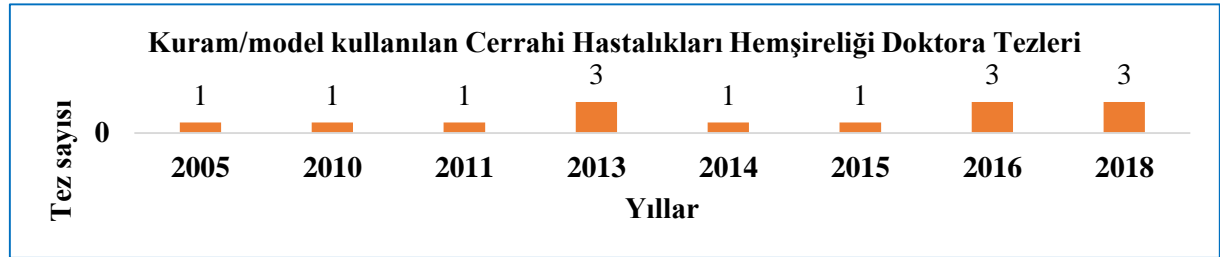
YÖNTEM

Tanımlayıcı tipteki bu araştırma, 15 Mart-15 Mayıs 2021 tarihleri arasında yapıldı. Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tezlerine Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden ulaşıldı.¹⁶ Araştırmanın evrenini 1992-2021 yılları arasında Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı'nda yürütülmüş 161 tez oluşturdu. Tam metnine ulaşılamayan 7 tez, başlığında veya özetinde kuram veya model kullanımı belirtilmeyen 140 tez araştırma dışında bırakıldı. Araştırma kapsamında 14 tez incelendi.

BULGULAR

Çalışmada, 1992-2021 yılları arasında Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği alanında tamamlanmış 154 doktora tezinden %9.1'inde (n= 14) model kullanıldığı belirlendi. Model kullanılan Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tez sayısının 2013 (n= 3), 2016 (n= 3) ve 2018 (n= 3) yıllarında daha fazla olduğu saptandı (Grafik 1). En yaygın kullanılan modellerin

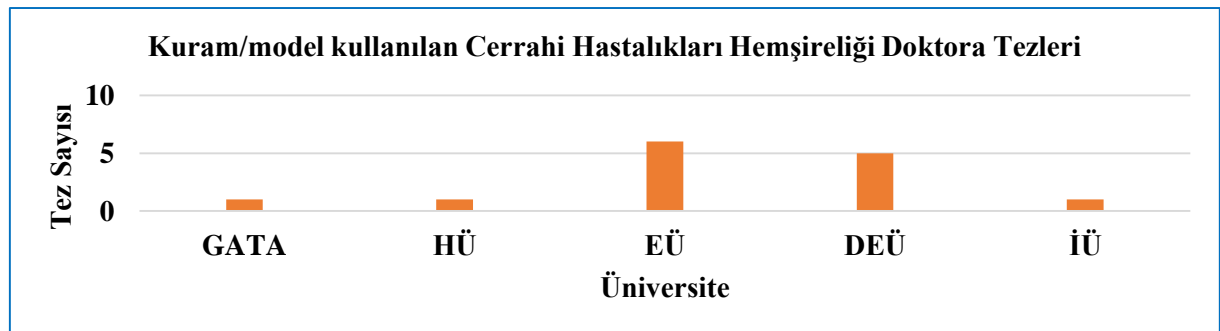
Roy Uyum Modeli (%50, n=7) ve Günlük Yaşam Aktiviteleri Modeli (%15, n=2) olduğu belirlendi (Tablo 1). Kuram ve model kullanılan Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tezlerinin çoğunluğunun Ege Üniversitesi (n= 6) ve Dokuz Eylül Üniversitesi (n= 5) Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı'nda olduğu saptandı (Grafik 2).

Grafik 1. Kuram/model kullanılan Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı

Tablo 1. Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tezlerinde kullanılan kuram ve modeller

Kullanılan Model/Kuram	Tez Sayısı	%
Roy Uyum Modeli	7	50
Günlük Yaşam Aktiviteleri Modeli	2	15
Vaka Yönetimi Modeli	1	7
Orem'in Öz Bakım Modeli	1	7
Güçlü Yönlere Dayalı Bakım Modeli	1	7
ADDIE Tasarım Modeli	1	7
L.E.A.R.N.S. Modeli	1	7
Toplam	14	100

Grafik 2. Kuram/model kullanılan Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tezlerinin üniversitelere göre dağılımı

GATA: Gülhane Askeri Tıp Akademisi, HÜ: Hacettepe Üniversitesi, EÜ: Ege Üniversitesi, DEÜ: Dokuz Eylül Üniversitesi, İÜ: İstanbul Üniversitesi

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulguları, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği doktora tez çalışmalarında kuram ve model kullanımının istendik düzeyde olmadığını ortaya koydu. Hemşirelik biliminin geliştirilmesinde önemli rolü olan doktora eğitiminde, hemşirelik kuram ve modellerinin önemi, hemşireliğe katkısı, nasıl kullanılacağı konularına yer verilmesi, yapılacak araştırmalarda, kuram ve model kullanımının desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Kaya N, Babadağ K, Kaçar GY, Uygur E. Hemşirelerin hemşirelik model/kuramlarını, hemşirelik sürecini ve sınıflama sistemlerini bilme ve uygulama durumları. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi. 2010; 3(3): 24-33.
2. Özcan Ş, Eryılmaz G. Levine'nin koruma modeli. Türkiye Klinikleri J Obstet Womens Health Dis Nurs-Special Topics. 2017; 3(3): 225-30.
3. Baykara ZG, Çalışkan N, Öztürk D, Karadağ A. Hemşirelikte teori ve model kullanımı: nitel bir çalışma. Cukurova Medical Journal. 2019; 44 (Suppl 1): 281-289.
4. Younas A, Quennell S. Usefulness of nursing theory-guided practice: an integrative review. Scandinavian journal of caring sciences. 2019; 33(3): 540-555.
5. İnan FŞ, Üstün B, Bademli K. Türkiye'de kuram/modele dayalı hemşirelik araştırmalarının incelemesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2013; 16(2): 132-139.
6. Şahin G, Buldak Cİ, Kaya V, Güvenç G, İyigün E. Türkiye'de hemşirelikte model kullanılarak yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi: sistematik derleme. Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Dergisi. 2020; 17(2): 170-9.
7. Bahar Z, Aydoğdu NG, Açıl D, Cengiz B, Çal A ve ark. Türkiye'de halk sağlığı hemşireliği alanında yapılan doktora tezlerinin değerlendirilmesi. Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi. 2020; 2(1):26-38.
8. Dağcı M. Türkiye'de 2008-2018 yılları arasında model ve kuram kullanılmış hemşirelik araştırmaları: sistematik inceleme. İstanbul

Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2019; (9): 929-943.

9. Ardahan M, Özsoy S. Türkiye'de hemşirelik araştırmalarındaki eğilimler: yüksek lisans ve doktora tezleri üzerine bir çalışma. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2015; 4(4): 516-534.
10. Güder, DS, Yalvaç M. Kuzey Kıbrıs' ta kadın sağlığı ile ilgili yapılmış hemşirelikte lisansüstü tezlerin özellikleri: bir içerik analizi çalışması. Türk Kütüphaneciliği. 2021; 35(1): 28-40.
11. Hopia H, Heikkilä J. Nursing research priorities based on CINAHL database: a scoping review. Nursing Open. 2020; 7(2): 483-494.
12. Roy C. Key issues in nursing theory: developments, challenges, and future directions. Nursing Research. 2018; 67(2): 81-92.
13. Aslan FE. Cerrahi hemşireliğinin tarihçesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2009; 12(1): 104-113.
14. Yücel ŞÇ. Kolcaba'nın konfor kuramı. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 2011; 27(2): 79-88.
15. Şişman H, Arslan S. Cerrahi hemşireliğinde hasta bakımında kullanılan kuram ve modeller. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi. 2020; 29(2): 150-161.
16. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (05 Haziran 2021)